Ympäristöministeriö
Ympäristönsuojeluosasto
Anna-Maija Pajukallio

5.11.2020

HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Tilannekatsaus pääluokassa 35 käynnissä olevista/käynnistettävistä ympäristöministeriön ympäristönsuojeluosaston hankkeista momenteittain - luku 35.10, momentit 35.10.22 ja 35.10.61

1) Maaperänsuojelu ja pilaantuneiden alueiden kunnostuksen selvittäminen

Vuoden 2020 talousarviossa on ja maaperänsuojelun kehittämiseen ja pilaantuneiden alueiden kunnostuksiin varattu yhteensä 3 271 000 euroa. Määrärahasta **momentilla 35.10.22** *(Eräät ympäristömenot)* yhteensä 1 750 000 € ja **momentilla 35.10.61** *(Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen)* yhteensä 1 521 000 €. Selvitettävät ja puhdistettavat kohteet ovat kaikki isännättömiä priorisoituja riskikohteita, joiden puhdistamisella ja riskienhallintatoimenpiteillä poistetaan olemassa olevia välittömiä ja välillisiä turvallisuus-, terveys- ja ympäristöriskejä. Puhdistamishankkeilla turvataan laadukkaan ja turvallisen juomaveden saatavuus. Yli 95 % selvitettävistä ja puhdistettavista kohteista sijaitsee tärkeillä vedenhankintaan soveltuvilla pohjavesialueilla. Puhdistustoimilla edistetään myös mm. luonnon monimuotoisuutta ja virkistyskäyttömahdollisuuksia, elinkeinotoimintaa, kestävää alueiden käyttöä sekä kiertotaloutta. Lisäksi selvitys- ja puhdistushankkeilla on positiivisia työllisyysvaikutuksia.

Maaperä kuntoon -ohjelma

Momentilta 35.10.22 momentilta on rahoitettu 41 isännättömän riskikohteen maaperän ja/tai pohjaveden pilaantuneisuuden selvittämishanketta vuonna 2020. Määrärahaa on käytetty konsulttityöhön ja laboratorioanalytiikkaan noin 900 000 €. Lisäksi 2020 rahasta maksetaan Maaperä kuntoon- ohjelman palkka-, matka- ja koulutuskuluja noin 160 000 €. Määrärahalla rahoitetaan myös kaksi kehittämishanketta (POAKORI 2 –Huonossa kemiallisessa tilassa olevien pohjavesialueiden kokonaisvaltainen riskienhallinta sekä Kestävän kunnostamisen opas ja koulutuspaketti), yhteensä noin 88 000 €.

Maaperänsuojelun kehittäminen

Suomen ympäristökeskusta on rahoitettu 107 500 € momentilta 35.10.22. Määräraha on osoitettu maa-ainesjätteitä koskevan asetuksen ja sen ohjeistuksen työstämiseen, maaperän tilan tietojärjestelmän (MATTI) kehitys- ja tukityöhön sekä ympäristöhallinnolle tehtävään pilaantuneisiin maa-alueisiin liittyvään kansalliseen ja kansainväliseen asiantuntijatyöhön. Lisäksi määrärahaa on käytetty Happamien sulfaattimaiden kansallinen ohje – yhteishankkeeseen osallistuminen, mukana mm. väylävirasto sekä Vaasan, Helsingin ja Espoon kaupungit, yhteensä YM:n osuutena noin 10 000 €.

Kaivannaisjätteiden jätealueiden selvitykset, KAJAK-selvitykset

KAJAK-hanke on alkanut keväällä 2020. Kaivosalueiden KAJAK-selvityksiin on varattu mom. 35.10.22 rahoitusta 400 000 € vuodelle 2020. 19 KAJAK-kohteen priorisointi ja selvitysvaiheen toimintamalli ja muutamien kohteiden vastuuselvitykset valmistuvat vuoden loppuun mennessä. Vasta priorisoinnin ja vastuuselvitysten valmistuttua pystytään etenemää kohdekohtaisiin selvityksiin.

Kainuun ELY-keskukselle osoitettu 35 000 € kaivoksiin erikoistuneen ympäristöasiantuntijan 0,5 htv:n työpanos Pirkanmaan ELY-keskuksen Maaperä kuntoon-ohjelman KAJAK-hankkeen käyttöön. Resurssi on osoitettu KAJAK-hankkeen käynnistämisen ja toiminnan vakiinnuttamisen asiantuntijatehtäviin. Sisältää myös KAJAK-kohteiden priorisoinnin. SYKE:lle osoitettu 17 300 € tietojen kokoamiseen vanhojen kaivannaisjätealueiden ympäristövelvoitteisiin liittyvistä säännöksistä ja niiden soveltamisen rajauksista. Hankkeessa laaditaan kirjallisuusselvityksen perusteella tarkastuslista sekä lainsäädäntötietoa, joiden avulla kunkin kaivannaisjätealueen lainsäädäntöön liittyviä velvoitteita ja velvoitteiden kohdistumista voidaan arvioida. PIRELY:lle osoitettu 270 000 € kaivannaisjätteistä annetun valtioneuvoston asetuksen (190/2013) 15 §:n mukaisten käytöstä poistettujen tai hylättyjen vakavaa ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa aiheuttavien kaivannaisjätteiden jätealueiden selvitys- ja kunnostushankkeista aiheutuvien menojen ja avustusten maksamiseen. Kohteita ovat: Haverin rikastushiekka-alueen tutkimukset ja suunnittelu noin 79 000 € sekä Outokummun keskustaajaman tutkimussuunnitelman laatiminen 30 000 €. Vuodelle 2021 on sidottu kolmen kaivannaisjätealueen tutkimuksiin yhteensä 450 000 € sekä Haverin alueen riskinhallintatoimenpiteisiin 300 000 € (avustus Ylöjärven kaupungille vanhan vjh-työlain mukaisesti).

Pilaantuneiden alueiden kunnostushankkeet

Momentilta 35.10.61 on rahoitettu 12 isännättömän priorisoidun riskikohteen puhdistamisen ja riskienhallinnan toimenpiteitä vuonna 2020. Puolet näistä hankkeista on monivuotisia, eli jatkuvat myös vuonna 2021. Valtion rahoitusta on pyritty suuntaamaan in situ-menetelmillä toteutettaviin puhdistuksiin ja niissä on huomioitu kunnostusten kestävyys. Pohjaveden puhdistushankkeet ovat monimutkaisia, kalliita ja monivuotisia. Puhdistushankkeisiin on vuonna 2020 käytetty 1 607 402 € ja loppuvuoden käyttö tulee olemaan n. 250 - 300 000 €. Nämä luvut ovat valtion rahoitusosuutta, joka on n. 40 % kokonaiskustannuksista. Vuonna 2021 aloitetaan 4-6 vanhan jätelain mukaista puhdistushanketta valtion jätehuoltotöinä. Näiden lisäksi aloitetaan pima-tukilain mukaisia puhdistamishankkeita joko järjestämistehtävänä tai tuetaan esim. kuntia myöntämällä valtionavustusta isännättömien riskikohteiden puhdistamistoimenpiteisiin.

2) Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma

Kuntien ja alueiden ilmastotyön vauhdittamiseen keskittyvää Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelmaa rahoitetaan momentilta 35.10.22. Ohjelmalla on ollut käytössään 1 M€/vuosi vuosina 2018-2020. Hallitus on talousarvioesityksessä esittänyt vuodelle 2021 määrärahaksi 5 M€.

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma toteuttaa hallitusohjelman kirjausta ”hallitus edistää oman ohjelmansa mukaisesti kuntien ja alueiden omien hiilineutraaliussuunnitelmien valmistelua ja ilmastotoimien toimeenpanoa.” Kunnat vastaavat alueillaan mm. kaavoituksesta, maankäytöstä, liikennesuunnittelusta, energiayhtiöiden omistajaohjauksesta ja rakennusten lämmitystapavalinnoista. Kuntaorganisaatiot voivat päätöksillään vaikuttaa omiin kasvihuonekaasupäästöihinsä, mutta vähintään yhtä oleellista on, että kunnat edistävät ja mahdollistavat asukkaiden, elinkeinoelämän, maatalousyrittäjien ja muiden sidosryhmien ilmastotyötä. Ympäristöministeriön Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelma vauhdittaa ja rahoittaa kuntien ja alueiden ilmastohankkeita sekä niiden ilmastotyötä tukevia kansallisen tason ratkaisuja. Ohjelman vaikuttavuutta lisää vuorovaikutteinen yhteistyö eri sidosryhmien kanssa kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Ilmastovaikutusten ohella ohjelman rahoittamat hankkeet tukevat työllisyyttä ja elinvoimaisuutta paikallis- ja aluetasolla.

Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman määrärahalla on rahoitettu vuosittain noin 15 kuntien ja alueiden ilmastohanketta (avustusosuus tyypillisesti 50 000 €) sekä noin 15 pienkokeilua (avustusosuus tyypillisesti 5 000 - 10 000 €). Nykyisistä hankkeista valtaosa on vielä käynnissä, mutta niiden kustannukset maksetaan edellisten vuosien määrärahoista. Vuoden 2020 määrärahasta (1 M€) noin 300 000 euroa suunnataan (mahdollis-

ten seuraavan vuoden määrärahojen lisäksi) nyt joulukuussa aukeavaan Kuntien ilmastohankkeet -avustushakuun. Hankkeiden vaikuttavuutta tuetaan tarjoamalla niille monivuotisia tukipalveluita, jotka on suunniteltu maksettavan vuoden 2020 määrärahoista, yhteensä noin 50 000 euroa. Lisäksi ohjelman puitteissa hankitaan vuosittain muutamia kaikkia kuntia hyödyttävää isoa valtakunnallista ilmastohanketta (30 000 - 200 000 €/hanke), joista monien kustannukset on suunniteltu maksettavan vuoden 2020 määrärahoista. Vuoden 2020 määrärahoja ollaan sidottu 460 000 euroa muun muassa seuraaviin hankintoihin: kuntien ilmastotoimien vaikutusarviotyökalu, kuntapäättäjien ilmastojohtamisen koulutukset ja toimintamallit kuntien ja yritysten väliseen ilmastoyhteistyöhön. Näiden lisäksi vuoden 2020 määrärahoja käytetään ohjelman palkkakustannuksiin ja ohjelman tulevaan vaikutusten arviointiin.

Joulukuun alussa 2020 on aukeamassa uusi Kuntien ilmastohankkeet -haku. Mikäli eduskunta myöntää lisämäärärahan vuodelle 2021, haussa jaetaan 3 M€ avustuspotti kunnille, kuntayhtymille, seutukunnille, maakuntien liitoille tai näiden täysin omistamille yhtiöille. Valtionavustuksen osuutta hankkeen avustuskelpoisista kustannuksista ollaan lisäämässä aiemmasta 60 %:sta 70 %:iin kuntien tiukan rahatilanteen ja koronan aiheuttamien lisähaasteiden vuoksi.

3) Muovitiekartan kokeilu- ja pilotointiohjelma

Valtion vuoden 2020 kuudennessa lisätalousarviossa osoitettiin 1 000 000 € muovitiekartan kokeilu- ja pilotointihankkeisiin **momentille 35.10.22** *(Eräät ympäristömenot).* Muovitiekartan kokeilu- ja pilotointihankkeet -tukiohjelma on osa kansallisen muovitiekartan toimeenpanoa. Ohjelmalla tuetaan uusien ratkaisujen käyttöönottoa sekä yrityksissä että julkisten toimijoiden, kuten kuntien, toiminnassa. Tukiohjelmalla rahoitetaan hankkeita, jotka vauhdittavat muovien talteenoton merkittävää lisäämistä ja kierrätystä sekä muovin kulutuksen vähentämistä erityisesti kertakäyttöisten muovituotteiden osalta. Ohjelma tukee uudistuvan jätelain ja EU:n kertakäyttömuovidirektiivin vaatimusten toteuttamista. Tukiohjelma vauhdittaa kiertotalouden kehittämistä ja on osaltaan koronaan liittyvää kestävää elvytystä Suomessa. Haku oli avoinna kuukauden ajan lokakuun 2020 loppuun saakka ja avustushakemuksia saapui runsaat 30 kappaletta. Avustuspäätökset tehdään vuoden loppuun mennessä.

4) Kiertotalouden edistämisohjelma

Ympäristöministeriö on vastannut strategisen edistämisohjelman valmistelusta yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa. Ohjelman valmisteluun ja toteuttamiseen osoitettiin 420 000 euroa **momentille 35.10.22** (E*räät ympäristömenot*) ja lisäksi 80 000 euroa **momentille 35.10.01** (Y*mpäristöministeriön toimintamenot*) vuonna 2020. Myös työ- ja elinkeinoministeriöllä on ollut käytettävissä ohjelmaa varten rahoitusta.

Kiertotalous on merkittävä keino vähentää kasvihuonekaasupäästöjä, luonnonvarojen käyttöä ja monimuotoisuuden heikentymistä. Vuoden 2020 alkupuolella käynnistyi hallitusohjelmakirjaukseen perustuen poikkihallinnollisen, strategisen kiertotalouden edistämisohjelman valmistelu. Ohjelmaehdotus ilmasto- ja energiapoliittiselle ministeriryhmälle valmistuu vuoden 2020 loppuun mennessä. Ohjelmaehdotuksen painopistealueita ovat teollisuuden, rakentamisen sekä kuluttajapalveluiden kiertotalous sekä kuntien ja alueiden rooli kiertotalouden edistämisessä. Tavoitteena on, että ohjelman myötä Suomen edelläkävijän maine kiertotaloudessa vahvistuu ja systeemisen muutoksen edellyttämät toimet konkretisoituvat. Ohjelman valmistelu on vielä kesken, mutta toimenpide-esityksiä on valmisteltu muun muassa seuraavista teemoista: kiertotalouden taloudelliset kannusteet, lainsäädännön kehittäminen, kiertotalous rakennus- ja kiinteistöalalla sekä kunnissa ja alueilla, osaamisen ja koulutuksen kehittäminen sekä kansainvälisen edelläkävijyyden tukeminen.

Ympäristöministeriön rahoitusta on käytetty kiertotalousohjelman valmistelun eri osa-alueiden tarpeisiin, kuten neljän teemaryhmän (alueet ja kunnat, energia- ja materiaali-intensiivinen teollisuus, rakennus- ja kiinteistöala sekä nousevat teknologiat ja liiketoimintamalli) työn tukemiseen, kansalaisraadin ja verkkoaivoriihen pyörittämiseen, viestintään sekä taustaselvityksiin ja vaikutusarviointityöhön. Rahoituksen turvin on voitu osallistaa merkittävä määrä toimijoita ja kansalaisia. Ohjelman valmistelua tukevat mm. selvitykset luonnonvarojen kestävän käytön ja rakentamisen taloudellisesta ohjauksesta, teollisuuden haasteista ja mahdollisuuksista edistää kiertotaloutta sekä kiertotaloutta tukevasta tuotepolitiikasta.

Kiertotalouden kehittämistä rahoitetaan useista eri lähteistä. Business Finland rahoittaa bio- ja kiertotaloutta vuosina 2018-2022 noin 150 miljoonalla eurolla. Työ- ja elinkeinoministeriö rahoittaa kiertotalouden alustojen ja ekosysteemien kehittämistä 1 miljoonalla eurolla vuosina 2020-2022. Suomen Teollisuussijoitus TESI Oy sijoittaa 75 miljoonaa euroa kiertotalousyrityksiin vuosina 2019-2021. Lisäksi Suomen Akatemia, Sitra, ministeriöt sekä ELY-keskukset rahoittavat kiertotalouden kehittämis- ja tutkimushankkeita. Kiertotaloutta pyritään edistämään jatkossa myös EU:n elvytysrahoituksella.

Ympäristöministeriön momentille 35.10.22 on kiertotalousohjelman toteuttamisen varattu vuosittainen määräraha nykyiselle kehyskaudelle. Vuoden 2021 osalta määrärahaesitys on 620 000 euroa momentille 35.10.22 ja lisäksi 80 000 euroa momentille 35.10.01.